

Parlamendi õigusloome – Eesti riigi vaba arengu eeldus¹

Hulda Sauks (RiTo 11), Riigikogu Kantselei juriidilise osakonna konsultant

Riigi tulubaasi tagamine, loodushoid ja maaelu korraldamine

Riigi tulude ja kulude reguleerimisele, keskkonnakaitsele ja turumajanduslike suhete edendamisele olid suunatud seadused, mille juhtivkomisjonid olid Riigikogus kas eelarve- ja maksukomisjon (hiljem rahanduskomisjon), keskkonnakomisjon või maaelu- ja põllumajanduskomisjon (hiljem maaelukomisjon). **VII Riigikogu** kehtestas juba 1993. ja 1994. aastal kõik olulised **maksu- ja aktsiisiseadused, riigieelarve ning valla- ja linnaeelarvete koostamise seadused**.²

VIII Riigikogu vastu võetud **rahandusseadustest** olid olulisemad:

– 1995. aasta riiklike maksude intresside kustutamise seadus, mis sätestas Vabariigi Valitsuse õiguse kustutada ühismajandite, nende õigusjärglaste ja põllumajandusreformi käigus ühismajandite reformimisel tekkinud põllumajandusettevõtete, samuti riigiettevõtete Eesti Energia ja Eesti Põlevkivi enne 1995. aasta 1. jaanuari riiklikelt maksudelt arvatud ning selle seaduse jõustumiseni tasumata intressid. Nimetatud seadust oli vaja turumajandusele üleminekul majandusraskustesse sattunud põllumajandus- ja energeetikaettevõtete finantsseisundi leevendamiseks;

– 1998. aasta

1) Hoiuste Tagamise Fondi seadus, mille alusel asutati avalik-õigusliku juriidilise isikuna sellenimeline fond, et tagada krediidasutustesse paigutatud hoiuseid krediidasutuse maksejõuetuse korral ning hüvitada need hoiused selles seaduses sätestatud tingimustel ja ulatuses. IX Riigikogu tunnistas selle seaduse kehtetuks, sama valdkonda hakati reguleerima uue, 2002. aastal vastu võetud Tagatisefondi seadusega;

2) rahapesu tõkestamise seadus, mille järgi rahapesu on kriminaalkorras karistatava teo otsese tulemusena saadud vara muundamine, üleandmine või varaga õigustoimingute sooritamine, et varjata selle vara tegelikku omanikku ja ebaseaduslikku päritolu. Seadus reguleeris krediidi- ja finantseerimisasutuste ning teiste selles seaduses sätestatud ettevõtjate, samuti rahapesu andmebüroo tegevust rahapesu tõkestamisel. Seadus kehtestas näiteks krediidi- ja finantseerimisasutustele kohustuse tuvastada isikusamasust ning registreerida ja säilitada kõikide isikute andmed, kes sooritavad sularahata tehingu üle 200 000 krooni või sularahatehingu üle 100 000 krooni. Seadus reguleeris krediidi- ja finantseerimisasutuste jm ettevõtjate tegevuse rahapesukahtluse korral, sätestas rahapesu andmebüroo loomise siseministeriumi valitsemisalas ning kehtestas selle büroo ülesanded.

IX Riigikogu kehtestatud **rahandusseadustest** väärivad märkimist järgmised:

– 1999. aastal vastu võetud keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamise seadus, mis sätestas loodusvarade kasutamisest, keskkonna saastamisest ja keskkonna kahjustamisest

(edaspidi keskkonnakasutus) laekuva raha kasutamise sihtotstarbe ja selle raha kasutamise korraldamise alused. Riigieelarvesse keskkonnakasutusest laekunud raha kasutatakse selles seaduses sätestatud ulatuses loodusvarade taastootmiseks, keskkonnaseisundi hoidmiseks ja keskkonnakahjustuste heastamiseks;

– 2001. aastal vastu võetud kogumispensionide seadus eesmärgiga luua kogumispensioni sissemakseid sooritanud isikule võimalus saada pensionieas lisaks riiklikule pensionikindlustusele täiendavat sissetulekut. Nimetatud seadus sätestas kogumispensioni sisse- ja väljamaksete tegemise tingimused ja korra ning pensionifondide moodustamise ja toimimise alused. Kogumispensioni liigid on kohustuslik kogumispension ja täiendav kogumispension. Kohustuslik kogumispension on seaduse kohaselt tagatud perioodiline hüvitis, mille saamiseks omandatakse isiku eest makstud sotsiaalmaksu ja isiku enda täiendavate maksete eest pensionifondi osakuid ning mis makstakse välja pensionifondist või kindlustusandja poolt. Täiendav kogumispension on hüvitis, mille saamiseks omandatakse vabatahtlikult ja omavahendite arvel pensionifondi osakuid või sõlmitakse pensionikindlustuse leping selles seaduses sätestatud tingimuste kohaselt ning mille suhtes kohaldatakse tulumaksuseaduses sätestatud soodustusi. X Riigikogu kehtestas selle seaduse uue redaktsiooni.

Loodusvarade kasutamist reguleerivaist VII Riigikogu vastuvõetud aktidest võib nimetada näiteks 1993. aasta metsaseadust ning 1994. aasta maakatastriseadust ja maa hindamise seadust. Keskkonnakaitse alal võeti keskkonnakomisjoni eestvedamisel peale traditsiooniliste loodushoidu sätestavate ja turumajanduses loodusvarade kasutuskorda reguleerivate seaduste 1995. aastal vastu spetsiifiline **säästva arengu seadus**, mis sätestas säästva arengu rahvusliku strateegia ning looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise alused.

VIII Riigikogu kehtestatud loodusvarade kasutamist reguleerivaist seadustest tuleks märkida järgmisi:

- 1995. aasta pakendiseadust, metsakapitali seadust ja kalapüügiseadust;
- 1997. aasta keskkonnajärelevalve seadust;
- 1998. aasta välisõhu kaitse seadust, jäätmeseadust ning loomastiku kaitse ja kasutamise seadust.

Mitu seadust oli suunatud **põllumajanduse** arendamisele, näiteks 1995. aastal kehtestatud põllumajandusloomade tõuaretuse seadus ning põllumajandussaaduste ja –toodete turu korraldamise seadus, 1997. aastal vastu võetud mahepõllumajanduse seadus jt.

IX Riigikogu kehtestatud tähtsamad looduskaitse seadused olid:

- 2000. aasta keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanäideteerimise seadus;

– 2001. aasta keskkonnajärelevalve seadus ning saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus.

Põllumajandust ja maaelu arendavaist IX Riigikogu kehtestatud seadustest väärivad märkimist:

– 2000. aasta

1) maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seadus, mis sätestas riiklikud abinõud põllumajandussaaduste ja –toodete turu tasakaalustatud arenguks, põllumajandussaaduste tasuvaks tootmiseks ja maapiirkonna muu majandustegevuse arendamiseks ning millega nähti ette ka eelnimetatud eesmärgil riigiabina antavate riiklike toetuste liigid, toetuse saamise nõuded ning toetuse taotlemise, määramise ja maksmise alused;

2) uus loomakaitseseadus (seni kehtinud 1992. aasta seaduse asemele; avaldati 2001. aasta algul), reguleerib loomade kaitset nende tervist või heaolu ohustada võiva inimese tegevuse või tegevusetuse eest (loomade kaitset haiguste ja loomataudide eest sätestab eraldi loomatauditõrje seadus);

– 2003. aasta kinnisasja omandamise kitsendamise seadus, mis sätestas avalikust huvist tulenevad kinnisasja omandamise kitsendused välismaalasele ja välisriigi juriidilisele isikule. Selle seaduse tähenduses loeti avalikuks huviks eelkõige põllumajandus- või metsamaa kõlvikut sisaldavate kinnisasjade sihtotstarbelise majandamise edendamist, mille tagamiseks kitsendusi seatigi. Riigikaitselisel eesmärgil piirati ka riigipiiriäärsete ja väikesaartel asuvate kinnisasjade võõrandamist.

Ettevõtluse ja majandusreformide edendamine

Riigikogu menetles majanduskomisjoni juhtimisel **majanduse arendamiseks** kehtestatavaid seaduseelnõusid.

VII Riigikogu võttis sel alal vastu järgmised olulised seadused:

– 1992. aastal kindlustusseaduse;

– 1993. aastal ühistatud vara maksumuse määramise seaduse; tagastamatu riikliku välisabina saadavate ja riiklike välislaenude eest ostetavate põllumajandussaaduste ja põllumajanduses kasutatavate ressursside müügist laekuva raha põllumajanduse krediteerimiseks suunamise seaduse; eluruumide erastamise seaduse; riigi- ja munitsipaalvara erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse; õigusvastaselt võõrandatud vara maksumuse määramise ja kompenseerimise seaduse; Hüvitusfondi seaduse; erastamise seaduse; konkurentsiseaduse; tarbijakaitseseaduse ning NSV Liidu sõjaväebaaside jaoks sundvõõrandatud maa tagastamise, kompenseerimise ja asendamise seaduse (viimased kaks avaldati 1994. aasta algul);

– 1994. aastal ettevõtluse riikliku toetamise seaduse;

– 1995. aastal riigivaraseaduse, mis määras kindlaks riigi omandis oleva vara valitsejad ning riigivara valitsemise alused. Riigivara on riigile kuuluv kinnis- ja vallasvara, see on asjad ning rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused. Riigivara valitsejad on Riigikogu, Vabariigi President, Riigikontroll, õiguskantsler, Riigikohus, ministeeriumid, maavalitsused ja Riigikantselei.

Eespool mainitud seadustest tuleks eriti esile tõsta tarbijakaitseadust ja konkurentsiseadust. 1993. aasta detsembris vastu võetud **tarbijakaitseadus** määras kindlaks tarbija õigused suhetes müüjaga kauba ja teenuse ostmisel ning kasutamisel, samuti müüja, tootja ja vahendaja kohustused tarbija õiguste tagamisel ja vastutuse nende kohustuste rikkumise eest ning ka tarbijakaitse korralduse. Seadus loetles tarbija põhiõigused: nõuda vähemalt kohustuslikele nõuetele vastavat kaupa; olla kaitstud ohtliku ning keelatud kauba ja teenuse eest; saada vajalikku ning tõest teavet pakutava kohta; olla oma ühingute kaudu esindatud otsuste tegemisel tarbijapoliitika küsimustes; nõuda riiklikku kaitset oma õiguste ahistamise korral ning nõuda müüjalt hüvitust endale tekitatud kahju eest. Seadus sätestas ka tarbija õiguste tagamise viisid, sealhulgas kehtestas müüjale teatud keelud, nagu näiteks keeld ebaseaduslikult piirata või soodustada kaupade või teenuste müüki, mõjutada tarbijat eksitava reklaami, teise müüja kauba või teenuse halvustamisega või muul moel jms.

Juba 1993. aasta juunis vastu võetud **konkurentsiseaduse** eesmärk oli kaitsta Eestis konkurentsivabadust. See seadus määratles kõlvatu konkurentsi olemuse (näiteks eksitav reklaam, firmanimetuse või kaubamärgi ebaõige kasutamine, konkurenti või tema kauba halvustamine, ärisaladuse kuritarvitamine, kaupade ja teenuste müügi ebaseaduslik piiramine). Samas anti ka konkurentsi kahjustamise mõiste – selleks loeti oma seisundi kuritarvitamist turgu valitseva ettevõtte poolt ning lepingute sõlmimist ja tegevuse kooskõlastamist konkurentsi kahjustamiseks (sealhulgas kartellilepinguid). Selle seadusega kehtestati turusuhetes osalejate vastutus ning sätestati konkurentsi riiklik järelevalve.

VIII Riigikogu võttis 1998. aastal vastu uue konkurentsiseaduse, mis varasema seadusega võrreldes täpsustas konkurentsi kahjustava kokkuleppe ja kooskõlastatud tegevuse keelu mõistet ning sellest erandi tegemise võimalust, kui erand aitab kaasa teenindamise, kaupade tootmise või levitamise parandamisele, keskkonna kaitsmisele ning tehnilise ja majandusliku progressi edendamisele. Sama seadus kehtestas eranditaotluse esitamise ja selle lahendamise korra. See seadus sätestas ka päris uue mõiste – riigiabi kui riigi, linna või valla poolt või nende vahendeist antava finantssoodustuse võimaluse, mis võib moonutada konkurentsi, soodustades mõnda ettevõtjat või mingite kaupade tootmist või müüki. Seadus loetles riigiabi andmise tingimused. Näiteks võis riigiabi olla sotsiaalse iseloomuga, riigiabi võis anda loodusõnnetuste ja muude erakorraliste sündmuste tõttu tekkinud kahjude heastamiseks, majandusliku arengu edendamiseks piirkondades, kus elatustase on ebanormaalselt madal või tööpuudus väga suur, jne. IX Riigikogu võttis 2001. aastal vastu uue konkurentsiseaduse, mis eelmisega võrreldes täpsustas veelgi riigiabi andmist ja sätestas ka ettevõtjate koondumise kontrollimise, et konkurentsi säilitada ja arendada.

VIII Riigikogu kehtestatud majandusseadustest tuleks peale konkurentsiseaduse nimetada veel järgmisi seadusi:

– 1995. aasta

1) liikluskindlustuse seadust, mis sätestas liikluskindlustuse sundkindlustusena selleks, et liiklusõnnetuse tõttu kannatanutele tagada seaduses piiritletud liikluskahju hüvitamine võimalikult kiiresti ja täielikult;

2) riigihangete seadust, mis määras kindlaks riigihangete teostamise korra ning sätestas riigihangetega seotud subjektide õigused, kohustused ja vastutuse selle seaduse rikkumise eest, et kindlustada riigihangeteks kasutatavate rahaliste vahendite kõige ratsionaalsem ja säästlikum kasutamine. Seadus liigitas riigihankeid asjade ostmiseks, ehitustööde ja teenuste tellimiseks, kui see toimub riigi või kohalike omavalitsuste rahaliste vahendite arvel, samuti sätestas, et riigihankeid teostatakse hankelepingute alusel, ning kehtestas pakkumismenetluste reeglid. Seadus määras riigihangetealase tegevuse koordineerijaks Riigihangete Ameti ja fikseeris selle põhiülesanded. Sama seadust täpsustati hiljem mitu korda ning 2000. aastal võttis IX Riigikogu vastu seaduse uue teksti, mis täpsustas riigihangete reegleid veelgi;

3) hasartmänguseadust, mis sätestas õiguslikud alused, kuidas võib Eestis korraldada hasartmänge (välja arvatud loteriid, mida reguleeriti eraldi loteriiseadusega);

4) **planeerimis- ja ehitusseadust**, mis reguleeris riigi, kohalike omavalitsuste ja teiste isikute vahelisi suhteid planeeringute koostamisel, ehituslikul projekteerimisel, ehitamisel ja ehitiste kasutamisel. Seadus kehtestas planeeringute liigid: üleriigilise planeeringu, maakonna- planeeringu, valla ja linna territooriumi üldplaneeringu ning detailplaneeringu, mis koostatakse valla ja linna territooriumi väiksema osa kohta ning mis on lähiaastate ehitustegevuse aluseks. Seadus sätestas planeeringute koostamise ja kehtestamise ning selles avalikkuse osalemise korra, ehitusliku projekteerimise ja ehitamise põhinõuded ning järelevalve selle tegevuse üle, samuti ehitise omaniku ja ehitusettevõtja kohustused. IX Riigikogu võttis 2002. aastal selle seaduse asemele vastu kaks eraldi seadust – planeerimisseaduse ja ehitusseaduse, mis täpsustasid antud valdkonda veelgi ja viisid selle (eelkõige ehitustoodete ohutusnõuete alal) kooskõlla ka Euroopa Liidu vastavate aktidega. Muu hulgas sätestati uute seadustega kinnisasja võõrandamise võimalus kehtestatud planeeringu elluviimiseks, riiklikult tähtsa ehitise kavandamise erisused, riikliku ehitisregistri loomine ja vastutus ehitusseaduse rikkumise eest;

– 1997. aasta

1) investeerimisfondide seadust, mis sätestas, et investeerimisfond (edaspidi *fond*) on selle seaduse alusel ühisteks investeringuteks moodustatud vara kogum või asutatud aktsiaselts, vastavalt mida või mille vara valitseb riski hajutamise põhimõttest lähtudes seaduses sätestatud fondivalitseja. Seadus määratles, et fondivalitseja on aktsiaseltsist finantseerimisasutus, mille ainus tegevusala on fondi valitsemine, s.t fondi aktsiate või osakute väljalaske korraldamine, fondi vara investeerimine, selle üle arvestuse pidamine ning

muu nimetatud toimingutega otseselt seotud tegevus. Seadus kehtestas fondivalitseja kohustused;

2) energiaseadust, mis reguleeris kütuse- ja energiaturgu (sealhulgas müüki võrkude kaudu ja turgu valitsevate ettevõtjate tegevust), elektrisüsteemi ja -võrke, ning ka kütuse- ja energiamajanduse riiklikku järelevalvet ja vastutust selle seaduse rikkumise eest. IX Riigikogu tunnistas nimetatud seaduse kehtetuks ja võttis selle asemel vastu neli eraldi seadust – vedelkütuseseaduse, maagaasiseaduse, elektrituruseaduse ja kaugkütteseaduse –, et kooskõlastada selle valdkonna regulatsioon (eelkõige elektrituru osas) Euroopa Liidu õigusaktidega;

3) reklaamiseadust, mis sätestas reklaami mõiste, kehtestas reklaami üldnõuded, reklaami piirangud, nende ulatuse ja reklaami eritingimused ning reguleeris reklaamitegevuse järelevalvet ja kehtestas vastutuse selle seaduse rikkumise eest. Reklaamina käsitleti teavet, mis avalikustatakse toodete või teenuste müügi suurendamise, ürituse või idee edendamise või mõnes muus vallas mõne muu soovitud tagajärje saavutamise eesmärgil ning mida reklaami avalikustaja tasu eest või mõnel muul vastaval kaalutlusel levitab;

– 1999. aasta **alkoholiseadust**, mille Vabariigi President algselt välja kuulutamata jättis³paari sätte vastuolu tõttu põhiseadusega. President leidis näiteks, et toonases seaduses sätestatud nõue, mille järgi võinuks alkoholi soetada vaid kehtivat tegevusluba omavalt ettevõtjalt ning soetatud alkohol pidanuks olema tähistatud, pannuks alkoholi soetajale (ostjale) kohustuse kontrollida, kas müüjal on alkoholi käitlemise tegevusluba ja kas alkoholipartii on tähistatud. Põhiseaduse järgi tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Kuna alkoholi puhul on tegemist laiatarbekaubaga, siis ei saa alkoholi käitlevatele ettevõtjatele ette nähtud nõudeid laiendada füüsilisest isikust alkoholi ostjatele. Seetõttu luges president esitatud normi ebaproportsionaalseks ja normi adressaadi huve kahjustavaks ning põhiseaduse nõuetele mittevastavaks. Riigikogu arvestas Vabariigi Presidendi otsuses sätestatud, kõrvaldas alkoholiseaduse puudused ja võttis selle seejärel muudetud kujul vastu. Seadus kehtestas alkoholi käitlemise (see on tootmise, sisseveo, väljaveo, hulgimüügi, jaemüügi) nõuded, riikliku korralduse ja järelevalve ning vastutuse seaduse rikkumise eest. IX Riigikogu võttis selle asemel 2001. aasta lõpus vastu uue alkoholiseaduse, mis avaldati 2002. aasta algul ja mis reguleeris samu küsimusi veelgi täpsemalt ning kehtestas normid piirangute kohta alkoholse joogi jaemüügile ja tarbimisele (näiteks keelu müüa alkoholset jooki alaealisele ja alaealisel alkoholset jooki tarbida).

IX Riigikogu kehtestatud **majandusseadustest** võiks peale uue alkoholiseaduse nimetada veel järgmisi seadusi:

– 1999. aasta strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi seadust;

– 2000. aasta

1) **telekommunikatsiooniseadust**, mis sätestas nõuded telekommunikatsioonivõrkudele, nende opereerimisele ja osutatavatele telekommunikatsiooniteenustele ning riikliku

järelevalve korra kehtestatud nõuete täitmise üle. Telekommunikatsiooniteenuseks loetakse signaalide edastamist ja suunamist telekommunikatsioonivõrgus ja –võrkudes ning ühenduste loomist telekommunikatsioonivõrgu ja –võrkude lõpp-punktide vahel. Sellise teenuse eriliigid on näiteks telefoniteenus ja raadiosideteenus. Ringhäälingut selle seaduse järgi telekommunikatsiooniteenuseks ei loetud. Seadus sätestas ka nõuded telekommunikatsiooniteenuse eest võetavale tasule;

2) **kindlustustegevuse seadust**, mille järgi loetakse kindlustustegevuseks eelkõige tegevust, mis on suunatud kindlustuslepingu või edasikindlustuslepingu sõlmimisele või jões hoidmisele. Kindlustuse vormid on vabatahtlik kindlustus, kohustuslik kindlustus ja sundkindlustus. Kohustuslikuks kindlustuseks nimetatakse kindlustuslepinguid, mille sõlmimise kohustuse sätestab seadus (näiteks liikluskindlustus). Kohustusliku kindlustuse kehtestamisel sätestatakse kindlustusvõtja, kindlustatu ja kindlustusjuhtum, samuti hüvitise vähendamise ja hüvitamisest keeldumise alused, hüvitamise alammäärad ühe kindlustusjuhtumi ja ühe kannatanu ja hüvitise saaja kohta, hüvitamise tähtaeg ning kindlustusandja, kes täidab garantiifondi funktsioone. Viimase puhul kehtestatakse hüvitamise tagamise ulatus, kui kohustusliku kindlustuse nõuet rikutakse, ning kindlustusandja kohustus tasuda sõlmitud lepingu alusel garantiifondile makseid. Sundkindlustus on aga õigussuhe, mis tekib, kui seadus sätestab kohustuse tasuda kindlustusmakseid ja riik ise võtab enesele kindlustusandja kohustused. Sundkindlustus on näiteks töötuskindlustus, mis on reguleeritud eri seadusega. Sundkindlustusele üldist kindlustustegevuse seadust ei kohaldata. X Riigikogu võttis vastu uue kindlustustegevuse seaduse, viimaks selle teksti täpsesse kooskõlla Euroopa Liidu õigusega;

– 2001. aasta intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadust, mis reguleeris intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamist tollikontrolli käigus. Intellektuaalset omandit rikkuv kaup on näiteks võltsitud kaup kaubamärgiseaduse või piraatkoopia autoriõiguse seaduse tähenduses või kaup, millega rikutakse tööstusdisaini kaitse seaduses sätestatud tööstusdisainilahenduse omaniku õigusi;

– 2003. aasta **ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seadust**, mis sätestas ettevõtluse riikliku toetamise ning laenu- ja liisingulepingute riikliku tagamise alused, põhimõtted ja korraldamise. Ettevõtluse riikliku toetamise liigid selle seaduse tähenduses on toetused, tagatised ja laenud (sealhulgas elamumajanduslaenud). Riik toetab ettevõtlust ettevõtluse ja elamumajanduse arendamiseks loodud sihtasutuste kaudu, mille asutajaõigusi teostab majandus- ja kommunikatsiooniminister. Toetuse saaja on kohustatud tagastama mittesihhipäraselt kasutatud toetuse summa. Iga toetuseliigi puhul määratakse sihtrühmad, kes nimetatud toetust võivad saada. Sihtrühmade määramisel lähtutakse liigitusest: a) alustav ettevõtja; b) mikroettevõtja; c) väikeettevõtja; d) keskmise suurusega ettevõtja ning e) suurettevõtja. Sihtrühmade määramisel võib teha kitsendusi ettevõtte tegevusala ja tegutsemispiirkonna suhtes ning võrdsete tingimuste puhul ka eelistusi ettevõtlustoetuste saajate valikul. Seda seadust täpsustas X Riigikogu.

Sotsiaalküsimuste lahendamine

Sotsiaalvallas sotsiaalkomisjoni juhtimisel **VII Riigikogus** vastu võetud seadustest on olulisimad järgmised aktid:

– 1993. aasta **riiklike elatusraha seadus**, mis sätestas elatusraha liikideks vanadus-, invaliidsus-, toitjakaotus- ja rahvapensioni. Taasiseseisvunud riigi toonasest raskest majandusseisukorrast tulenevalt sätestas see seadus elatusraha maksmise algse alusena üksnes kindla protsendi riigis kehtivast miinimumpalgast, mida maksti igale Eestis alaliselt elavale isikule, kes vastas seaduses nimetatud muudele kriteeriumidele (näiteks minimaalse vanaduspensioni saamiseks pidi peale kindla vanuse olema vähemalt 15-aastane Eestis omandatud pensioniõiguslik tööstaaž, suurema staaži korral kasvas ka pensioni arvutamise aluseks olev miinimumpalgaprotsent). Juba 1994. aasta suvel kehtestati pensionide arvutamise aluseks rahvapensioni määr, mille suuruse igaks eelarveaastaks kinnitas Riigikogu ja mis tõusis aastast aastasse riigi jõukuse kasvades.

1993. aastal kehtestatuist on olulised ka kollektiivlepingu seadus, töötajate distsiplinaarvastutuse seadus ja kollektiivse töötüli lahendamise seadus, mis sätestas ka töötajate streigiõiguse kasutamise korra;

– 1994. aasta töö- ja puhkeaja seadus, tervishoiukorralduse seadus, palgaseadus ning töötusotsiaalse kaitse seadus, mis reguleeris riigi osutatavaid tööturuteenuseid ja töötule riikliku abiraha andmise korda.

1995. aasta selle ala seadustest on tähtsaim sotsiaalhoolekande seadus, mis sätestas sotsiaalhoolekande korralduse ning riigi ja omavalitsuste abi vajajatele, sealhulgas vaestele sotsiaalteenuste osutamise ning neile sotsiaaltoetuste andmise alused.

VIII Riigikogus vastu võetud sotsiaalala õigusaktidest väärivad märkimist:

– 1995. aasta

1) **rahvatervise seadus**, mis sätestas elukeskkonna- ja tervisekaitse põhinõuded, haiguste ennetamise vahendid (näiteks laste ja tervistkahjustaval tööol tingimustel töötavate inimeste tervise kontroll, kaitsepookimine nakkushaiguste vältimiseks jmt), tervise edendamise vahendid (näiteks tervisekasvatus ja -õpetus haridusprogrammide osana ning tervisetabe levitamine). Seadusega kehtestati ka Vabariigi Valitsuse, Sotsiaalministeeriumi, maavanema, kohalike omavalitsuste, valla- ja linnaarstide, avalik- ja eraõiguslike juriidiliste isikute ning füüsiliste isikute ülesanded tervisekaitse ja -ohutuse tagamiseks, samuti tervisekaitse riikliku järelevalve korralduse ning vastutuse seaduse rikkumise puhul;

2) **ravimiseadus**, mis määras kindlaks ravimite tootmise, impordi, ekspordi ja turustamise korra, ravimite registreerimise ja reklaami nõuded, apteekide tegevuse alused ja riikliku järelevalve korralduse ning vastutuse selle seaduse rikkumise eest. Seadus avaldati 1996. aasta algul. X Riigikogu võttis vastu ravimiseaduse uue redaktsiooni, tagamaks selle täpse vastavuse Euroopa Liidu samaalastele aktidele;

3) **individuaalse töövaidluse lahendamise seadus**, mis sätestas töötaja ja tööandja vahel tekkinud individuaalse töövaidluse lahendamise korra ja tingimused. Seadus sätestas, et individuaalse töövaidluse lahendamiseks võib pöörduda kas töövaidluskomisjoni või kohtusse, kuid mitte mõlemasse korraga. Seadus kehtestas töövaidluskomisjoni moodustamise ja töö korra, vaidluste lahendamise korra selles komisjonis ning tema otsuse tegemise ja selle täitmise korra eri liiki töövaidluste puhul. Seadus avaldati 1996. aasta algul;

– 1997. aasta uus **lastetoetuste seadus** (eelmine pärines 1994. aastast), mis sätestas, et laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaliseks hüvitamiseks on lastega peredel õigus saada riiklikke lastetoetusi, ning määras kindlaks isikud, kellel on õigus toetusi saada, lastetoetuste liigid ja toetuste saamise tingimused.

IX Riigikogu muutis 2001. aastal selle seaduse **riiklike peretoetuste seaduseks** ja võttis vastu seaduse uue redaktsiooni, mis täpsustas toetuste liike ja nende maksmise korda. Uue seaduse järgi jagunevad peretoetused: 1) igakuiselt makstavateks toetusteks (lapsetoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus, ajateenija lapse toetus ning eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus), 2) ühekordselt makstavateks toetusteks (sünnitoetus, lapsendamistoetus ja elluastumistoetus), 3) kord kvartalis makstavaks peretoetuseks nelja- ja enamalapselisele perele ning kolmikuid kasvatavale perele ja 4) kord aastas makstavaks koolitoetuseks igale lapsetoetust saavale õppurile. Uus seadus kehtestas, et kui isikul on õigus saada mitut liiki peretoetusi, määratakse ja makstakse neid toetusi talle samaaegselt.

1997. aastast pärineb ka narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadus ning psühhiaatrilise abi seadus;

– 1998. aasta **riikliku pensionikindlustuse seadus**, mis sätestas riikliku pensioni mõiste, liigid, riikliku pensionikindlustuse korralduse ning riikliku pensioni määramise, arvutamise ja maksmise korra. Seaduse järgi on riiklik pension solidaarsuspõhimõttele tuginev igakuine rahaline sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse, töövõimetuse või toitja kaotuse korral, mida makstakse riikliku pensionikindlustuse eelarve tuludest (praegu on see otse riigieelarve osa). Seadus sätestas järgmised riikliku pensioni liigid: vanaduspension, töövõimetuspension, toitjakaotuspension ja rahvapension (viimast võis määrata abivajavale isikule, kellel ei olnud nõutava pensionistaaži puudumise tõttu õigust muud liiki pensionile). Isikule, kellel on samal ajal õigus mitmele riikliku pensioni liigile, määratakse tema valikul üks riiklik pension.

Seadus oli eriti oluline oma mitmeti avalduva uudsuse tõttu, sest:

a) kaotas senise, riigi varasemast vaesusest tingitud elatusrahade süsteemi, mille järgi kõigile pensioniõigusega ühesuguse staažiga isikuile oli määratud võrdne elatusraha, sõltumata nende senisest ametist ja saadud töötasust. Uus seadus kehtestas 1999. aastast alates kõigile pensionikindlustatud isikutele nn pensionikindlustusstaaži arvestamise, mille alus on andmed nende eest makstud või arvestatud sotsiaalmaksu kohta. Selle staaži põhjal hakati 1999. aastal arvutama iga pensionikindlustatu kohta aastakoefitsienti ja kindlustusosakut, mille suurus sõltub otse kindlustatu eest makstud sotsiaalmaksu summast. Mida suurem on pensionile jääva isiku pensionikindlustusstaaž ja kindlustusosak,

seda suuremaks kujuneb ka tema pension. Seega hakkab 2020. aastaist alates pensionile jäävate isikute pension otseselt sõltuma varem saadud töötulust ja tasutud sotsiaalmaksust. Varem pensionile jääjate pension sarnaneb suurel määral veel endise elatusrahaga;

b) võrdsustas naiste ja meeste vanaduspensioni õiguse tekkeks vajaliku ea. Enne Eesti taasiseseisvumist võisid naised NSV Liidu seaduste järgi jääda vanaduspensionile 55-aastaselt ja mehed 60-aastaselt. Lähtudes taasiseseisvunud Eesti majanduse esialgsest nõrkusest ja vanurite üha suurenevast suhtarvust elanikkonnas, tõstis VII Riigikogu riiklike elatusrahade seadusega pensioniea järkjärguliselt kasvavana naistel 60. ja meestel 65. eluaastale. Ent arvestades põhiseaduslikku võrdse kohtlemise põhimõtet ja seda, et naiste keskmine eluiga Eestis on meeste omast kõrgem, muutis VIII Riigikogu selle vanuse kõigil 63-aastaseks;

c) kehtestas ennetähtaegse vanaduspensioni saamise õiguse kuni kolm aastat enne seaduses sätestatud vanusesse jõudmist isikule, kellel on olemas vanaduspensioni määramiseks nõutav pensionistaaž. Kuid sel juhul vähendatakse tema pensioni suurust iga ettenähtud pensionieast varem pensionile jäämise kuu eest 0,4 protsendi võrra. Selle pensioniliigi saamise võimalus oli suureks abiks paljudele halvenenud tervisega vanemas eas isikuile ja töötuks jäänuile.

IX Riigikogu võttis 2001. aastal vastu uue riikliku pensionikindlustuse seaduse, mis täpsustas normistikku, ent põhimõttelisi uuendusi see enam ei sisalda. Siiski tuleks selles uudsena arvestada edasilükatud vanaduspensioni saamise õiguse kehtestamist, s. o sätestatud vanaduspensionieast hilisemas vanuses pensioni määramise taotlemise soodustamist. Isikul on õigus edasilükatud vanaduspensionile mis tahes ajal pärast vanaduspensionile õiguse tekkimist. Selle arvutamisel suurendatakse pensioni 0,9 protsendi võrra iga kuu eest, mis on möödunud isiku jõudmisest vanaduspensioniiikka. Nimetatud pensioniliigi kehtestamine soodustas pensioniressursside osalist kokkuhoidu.

1999. aastal võeti vastu puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus.

IX Riigikogus sotsiaalses valdkonnas vastu võetud seadustest võiks märkida järgmisi akte:

– 2000. aasta

1) **tööturuteenuse seadust**, mis reguleeris töötajale ja -andjale tööturuteenuse osutamist. Seaduse järgi olid tööturuteenuse liigid: teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest; töövahendus; tööturukoolitus; kutsenõustamine; tööturutoetus ettevõtlike alustamiseks; tööturutoetus tööandjale väiksema konkurentsivõimega töötajate tööhõivamiseks ning hädaabitöö. Riigi tööturuasutustena sätestati Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev Tööturuamet ja selle kohalikud asutused – tööhõiveametid. Eraõiguslikul juriidilisel isikul ja äriregistrisse kantud füüsilisest isikust ettevõtjal pidi tööturuteenuste osutamiseks olema tegevusluba. Tööhõiveamet pidi osutama tööturuteenuseid nii töötajale kui ka tööandjale tasuta, eraõiguslik juriidiline isik ja äriregistrisse kantud füüsilisest isikust ettevõtja pidid osutama tasuta tööturuteenust ainult töötajale;

2) **Eesti Haigekassa seadust**, mis sätestas, et haigekassa eesmärk on ravikindlustushüvitiste võimaldamine ravikindlustusseaduse, muude õigusaktide ja haigekassa eelarves ettenähtud ravikindlustuse kulude kohaselt. Sama seadusega reguleeriti haigekassa ülesandeid, pädevust, õiguslikku seisundit, tegevuse aluseid ja organeid;

– 2001. aasta

1) uut **tervishoiuteenuste korraldamise seadust** (eelmine pärines aastast 1994), mis sätestas tervishoiuteenuste osutamise korralduse ja nõuded ning tervishoiu juhtimise, rahastamise ja järelevalve korra. Sama seadus reguleeris ka arstiabi eri liike. Seaduse järgi on näiteks üldarstiabi ambulatoorne tervishoiuteenus, mida osutavad perearst ja temaga koos töötavad tervishoiutöötajad. Kiirabi on ambulatoorne tervishoiuteenus eluohtriku haigestumise, vigastuse ja mürgituse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse. Õigus saada kiirabiteenust on igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival isikul. Eriarstiabi on ambulatoorne ja statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad eriarst või hambaarst ning temaga koos töötavad tervishoiutöötajad. Õendusabi on ambulatoorne ja statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad õde ja ämmaemand koos pere-, eri – või hambaarstiga või iseseisvalt. Seadus kehtestas tervishoiuteenuste osutamiseks esitatavad nõuded, nagu tervishoiutöötaja registreerimise korra, perearstina tegutsemise õiguse andmise, tegevusloa taotlemise kohustuse (nõutav kiirabi, eriarstiabi ja iseseisvalt õendusabi osutamiseks). Tervishoiuteenuste majanduslikult efektiivsemaks osutamiseks nägi sama seadus ette riigi ja kohalike omavalitsuste hallatavate tervishoiuasutuste ümberkujundamise eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks. Sama seadus kohustas haigekassat sõlmima haiglavõrgu arengukava järgses haiglate loetelus nimetatud haiglatega tervishoiuteenuste ostmise lepingud. Järelevalve tervishoiuteenuste osutajatele sätestatud nõuete täitmise üle pandi selle seadusega maavanematele ja Tervishoiuameti selleks volitatud ametnikele;

2) **töötuskindlustuse seadust**, mis reguleeris hüvitiste maksmise ja määramise tingimusi ja korda töötuks jäämise, töölepingute kollektiivse ülesütlemise ja tööandja maksejõuetuse korral ning töötuskindlustuse korraldust. Seadusega loodi avalik-õiguslik juriidiline isik Eesti Töötukassa. Töötuskindlustus on sundkindlustuse liik, mille eesmärk on hüvitiste maksmine töötuks jäämise, töölepingute ja teenistussuhete kollektiivse ülesütlemise ning tööandja maksejõuetuse korral. Seadusega reguleeriti ka vastavate hüvitiste maksmise korda. Sama seadus sätestas töötuskindlustusmaks, mida makstakse: töötajale töö- või teenistuslepingu alusel rahas makstud palgalt ja muudelt tasudelt; avalikule teenistujale makstud palgalt ja muudelt tasudelt ning füüsilisele isikule tööettevõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel makstud tasudelt, välja arvatud juhul, kui tasu saav isik on füüsilisest isikust ettevõtja. Nimetatud tasusummadelt on kindlustatu töötuskindlustusmaks määr 0,5 kuni kaks protsenti, tööandja töötuskindlustusmaks määr 0,25 kuni üks protsent. Seadus reguleeris ka töötuskindlustusmaks maksmise korda, Töötukassa tegevust ja vastavate vaidluste lahendamist;

– 2002. aasta uut **ravikindlustuse seadust** (senine pärines aastast 1991), mille järgi ravikindlustus on tervishoiukulude katmise süsteem kindlustatud isiku haiguste ennetamise

ja ravi, samuti ravimite ja meditsiiniliste abivahendite ostmise rahastamiseks ning ajutise töövõimetuse hüvitiste ja muude hüvitiste maksmiseks selles seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Ravikindlustus põhineb kindlustatud isikute solidaarsusel ja piiratud omaosalusel ning lähtub kindlustatud isikute vajadustele vastavate teenuste osutamise, ravi piirkondliku võrdse kättesaadavuse ja ravikindlustusraha otstarbeka kasutamise põhimõttest. Ravikindlustus on sundkindlustus. Ravikindlustuse kindlustusandja on Eesti Haigekassa. Kindlustatud isik valib haigekassa piirkondliku struktuuriüksuse, mille kindlustatud isikute nimekirja ta kantakse. Nimekirja kantud isikutel on võrdsed õigused ja võimalused ravikindlustushüvitiste saamiseks, kui selles seaduses ei sätestata teisiti. Kindlustatud isik selle seaduse tähenduses on Eesti alaline elanik või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elav isik, kelle eest sotsiaalmaksu maksja (näiteks tööandja) on kohustatud maksma sotsiaalmaksu või kes iseenda eest maksab sotsiaalmaksu seaduses sätestatud korras, samuti nende isikutega seaduse või lepingu alusel võrdsustatud isik. Kui kindlustatud isik ei täida arsti määratud meditsiiniliselt põhjendatud ravi, kaotab ta õiguse ravikindlustushüvitisele seoses konkreetse haigusjuhtumiga. Haigekassa ei võta vähemalt 19-aastaselt täiskasvanud kindlustatud isikult üle hambaraviteenuse eest tasu maksmise kohustust. Ravi rahastamise lepingu sõlmib haigekassa tervishoiuteenuse osutaja või osutajatega, kuid haigekassa ei ole kohustatud sõlmima seda lepingut kõigi tervishoiuteenuse osutajatega. Haigekassa võtab õigusaktides sätestatud ulatuses ja korras üle tasu maksmise kohustuse kindlustatud isiku ambulatoorseks raviks vajalike ja haigekassa ravimite loetellu kantud ravimite ja imikute toitesegude jaemüügi eest. Seadus reguleerib samuti ajutise töövõimetuse hüvitise maksmist nii haigus-, sünnitus-, lapsendamis- kui ka hooldushüvitisena. Sätestatud on ka lisatasud – visiiditasu ja voodipäevatasu –, mille maksmise kohustust haigekassa üle ei võta.

Kultuuri ja regionaalarengu suunamine

Kultuurivallas kultuurikomisjoni juhtimisel vastu võetud seadustest on tähtsaimad autoreid kaitsvad, haridust reguleerivad, ülikoolidele ja teadusasutustele autonoomiat andvad, eesti keele kui riigikeele staatust fikseerivad, kultuuriasutuste tegevust ja sporti käsitlevad jmt seadused.

VII Riigikogus vastu võetud kultuurialastest seadustest väärivad osundamist:

- 1992. aasta autoriõiguse seadus, mille uue teksti kehtestas X Riigikogu;
- 1993. aasta kodakondsuse taotlejale esitatavate eesti keele tundmise nõuete seadus; erakooliseadus; põhikooli- ja gümnaasiumiseadus ning täiskasvanute koolituse seadus;
- 1994. aasta muinsuskaitseseadus, ringhäälinguseadus ja Kultuurkapitali seadus;
- 1995. aasta teaduskorralduse seadus, ülikooliseadus ja uus keeleseadus (esimene, taasiseseisvumisaja alguse keeleseadus pärines aastast 1989).

Loetletud seadustest määratles põhikooli- ja gümnaasiumiseadus üldharidust kui teadmiste, oskuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteemi, mis võimaldab inimese isiksuseks

kujunemist. Seaduse järgi on põhiharidus, mida antakse 9-klassilises põhikoolis, kohustuslik üldharidusmiinimum, mis annab õiguse jätkata õpinguid üldkeskhariduse omandamiseks gümnaasiumis, kuhu kuuluvad 10.–12. klass. Seadus määras kindlaks riigi ja kohaliku omavalitsuse (munitsipaalomandis oleva) põhikooli ja gümnaasiumi õigusliku seisundi ja töökorralduse. Erakoolide seisundi sätestas erakooliseadus, ent 1998. aastast kohaldatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseadust ka erakoolidele ja eragümnaasiumidele, kui erakooliseadus ei sätesta teisiti.

Ülikooliseadus sätestas ülikooli asutamise, ühinemise, jagunemise ja tegevuse lõpetamise korra, tegutsemise alused, autonoomia piirid, juhtimise põhimõtted, kõrghariduse omandamise vormid ja tingimused, ülikooli varade õigusliku seisundi, finantseerimise korra, õppejõudude ja üliõpilaste põhiõigused ja –kohustused ning riikliku järelevalve ülikooli tegevuse üle.

VIII Riigikogu kehtestatud sellealastest aktidest väärivad esiletõstmist:

- 1995. aasta kutseõppeasutuste seadus;
- 1996. aasta muuseumiseadus;
- 1997. aasta etendusasutuse seadus, Eesti Teaduste Akadeemia seadus ja Rahvusooperi seadus ning pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seadus (avaldati 1998. aasta algul);
- 1998. aasta arhiiviseadus; rakenduskõrgkooli seadus; spordiseadus; riigi kultuuripreemiate ja kultuuristipendiumide seadus ning rahvaraamatukogu seadus;
- 1999. aasta koolieelse lasteasutuse seadus ja noorsootöö seadus.

IX Riigikogu kehtestatud kultuurialastest aktidest võiks esile tõsta näiteks 2000. aastal vastu võetud välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadust ja 2001. aasta algul avaldatud kutseseadust.

Regionaalarengu suunamiseks vastu võetud seadustest olid tähtsaimad VII Riigikogu maaelu- ja regionaalpoliitika komisjoni juhtimisel 1993. aastal vastu võetud kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ja maakonna valitsemiskorralduse seadus, millest esimene sätestas kohaliku omavalitsuse mõistena omavalitsusüksuse – valla ja linna – demokraatlikult moodustatud võimuorganite õiguse ja kohustuse seaduste alusel kohalikku elu iseseisvalt korraldada ja juhtida. Sama seadus määratles omavalitsusorganitena volikogu kui kohaliku omavalitsusüksuse esinduskogu, mille valivad valla või linna hääleõiguslikud elanikud, ning valitsuse kui volikogu poolt moodustatava täitevorgani. See seadus andis ka omavalitsusorganite pädevuse ja töökorralduse alused ning sätestas omavalitsusüksuste suhted omavahel ja riigiorganitega.

Välissuhtlemise kujundamine

Kohe pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumise rahvusvahelist tunnustamist oli XII Ülemnõukogu juba oma 1991. aasta 26. septembri otsuse alusel ühinenud 28 tähtsa rahvusvahelise lepinguga, mille depositaar on ÜRO peasekretär. Nende lepingute hulka kuulusid nii rahvusvahelised paktid kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta ning majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kohta kui ka diplomaatilise ja konsulaarsuhtlemise konventsioonid, genotsiidi kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsioon, rahvusvaheliste lepingute õiguse konventsioon jpt rahvusvahelise õiguse alusdokumendid. Seega oli VII Riigikogu töö alguseks loodud Eesti välissuhtlemise juriidiline alus, mis vajas edasiarendamist veel paljude rahvusvaheliste konventsioonide ja kahe- või mitmepoolsete riikidevaheliste lepingute kehtestamise kaudu vastavate ratifitseerimisseadustega.

VII Riigikogu võttis juba 1993. aastal väliskomisjoni juhtimisel vastu välissuhtlemise seaduse, mis sätestas välissuhtlemisorganitena Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, Välisministeeriumi, muu valitsusasutuse ja välisesinduse ning määras kindlaks nende sellekohase pädevuse. Sama seadus sätestas välislepingute sõlmimise ja täitmise tagamise korra. VII Riigikogu kehtestas 1995. aastal ka välisteenistuse seaduse, mis reguleeris riigiteenistust diplomaatilisel ametikohal, sealhulgas diplomaatilise ja konsulaarkoosseisu ameti-, au- ja teenistusastmeid, välisteenistusse võtmist ja teenistuskäiku ning diplomaatide staatust ja sotsiaalseid tagatiseid.

VIII Riigikogus vastu võetud välissuhtlusalastest seadustest olid olulisimad:

– 1995. aasta

1) Euroopa Ühenduste ja nende liikmesriikide ning Eesti Vabariigi vahelise assotsieerumislepingu (Euroopa lepingu) ratifitseerimise seadus. Seadusega ratifitseeritud lepingu alusel loodi Euroopa Ühenduste ja nende liikmesriikide ning Eesti vahel assotsiatsioon, et luua sobiv raamistik poliitiliste suhete arengut võimaldavaks pooltevaheliseks poliitiliseks dialoogiks, arendada edasi Euroopa Ühenduse ja Eesti vahelist vabakaubanduspiirkonda, laiendada pooltevahelist kaubavahetust ja harmoonilisi majandussidemeid, panna alus majanduslikule, rahalisele, kultuurilisele ja sotsiaalsele koostööle ning ebaseadusliku tegevuse tõkestamise alasele koostööle, samuti Euroopa Ühenduse poolt Eestile osutatavale abile, toetada Eesti püüdlusi oma majanduse arendamisel ning luua sobiv raamistik Eesti järkjärguliseks integreerumiseks Euroopa Liitu. Eesti majanduslikuks integreerumiseks Euroopa Ühendusse sätestas leping ka Eesti kehtivate ja loodavate õigusaktide lähendamise ühenduse omadele. Seaduste lähendamine laienes eelkõige järgmistele valdkondadele: tolliõigus, äriühinguõigus, pangandusõigus, ettevõtete raamatupidamine ja maksustamine, intellektuaalne omand, finantsteenused, konkurentsireeglid, inimeste, loomade ja taimede tervise ning elu kaitse, töötajate kaitse, sealhulgas tööohutus, tarbijakaitse, kaudne maksustamine, tehnilised normid ja standardid, tuumaõigus, transport, telekommunikatsioonid, keskkond, avalikud hanked, statistika ja tootevastutus. Nendes valdkondades pidi seaduste lähendamisel eriti kiire areng toimuma siseturu, konkurentsi, töötajate kaitse, keskkonnakaitse, tarbijakaitse, finantsteenuste ja tehniliste normide ning standardite osas;

2) Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise **lepingu Vene Föderatsiooni relvajõudude väljaviimisest Eesti Vabariigi territooriumilt** ja nende ajutise sealviibimise tingimustest ning Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil ratifitseerimise seadus. Nimetatud lepete ratifitseerimine kindlustas ka juriidiliselt Eesti täielikku sõltumatust Venemaast ning tähendas lõplikku vabanemist endistest okupatsioonivägedest;

– 1996. aasta seadus, millega ratifitseeriti piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon ja selle protokollid nr 1 ja 2;

– 1997. aasta terrorismi tõkestamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus ja kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus;

– 1998. aasta konsulaarseadus.

IX Riigikogus on välissuhtluse alal vastu võetud tähtsamad seadused näiteks laste hooldusõigust ja laste hooldusõiguse taastamist käsitlevate otsuste tunnustamise ja täitmise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus aastast 2001 ning vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsiooniga ühinemise seadus aastast 2002.

Riiklike üksikküsimuste lahendamine ja poliitilised aktid

Väga olulised olid ka paljud **Riigikogu otsused**, millega lahendati põhiliselt riigielu üksikküsimusi. Näiteks andis Riigikogu oma otsustega peaministrikandidaatidele volitused valitsuse moodustamiseks, avaldas vahel mõnele valitsejale umbusaldust, otsustas riigile laenu võtmise ja nimetas ametisse kõrgeid ametiisikuid – Riigikohtu liikmed, õiguskantsleri jt. Mitmete otsustega tegi Riigikogu põhiseaduse § 103 lõike 2 kohaselt Vabariigi Valitsusele ettepaneku algatada kindlaid seaduseelnõusid ning otsustas põhiseaduse § 128 kohaselt ka kaitseväge kasutamise Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. Riigikogu võttis vastu samuti tähtsaid riigielu poliitilist arengut puudutavaid otsuseid, millega näiteks 2001. aastal kiitis heaks Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused.

Lausa murranguline oli aga 2002. aasta lõpus IX Riigikogu poolt vastu võetud otsus “Rahvahääletuse korraldamine Euroopa Liiduga ühinemise ja Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise küsimuses”, sest selle alusel toimus 2003. aastal Eestis referendum, mis otsustas Eesti astumise Euroopa Liitu.

Kõik Riigikogu koosseisud võtsid vastu ka **poliitilisi akte**, näiteks VII Riigikogu 1992. aastal deklaratsiooni põhiseadusliku riigivõimu taastamisest ning IX Riigikogu avaldused “Olukorrast Tšetšeenias” (1999) ja “Okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis” (2002).

Kokkuvõttes oli taasiseseisvunud Eesti õigussüsteemi loomine keeruline ülesanne, sest nõudis nii riikluse taasülesehitamise ja rahvusvahelise suhtlemise alaseid otsustusi kui ka Eesti turumajanduse edendamiseks vajalike tingimuste sätestamist, samuti

ühiskonnakorralduse muutumisega kaasnevate komplitseeritud sotsiaalküsimuste lahendamist ning eelkõige Eesti rahva kaitsmist ja tema kultuuri arengu soodustamist. Riigikogu sai koostöös Vabariigi Valitsuse eri koosseisudega kõigi nende raskete ülesannetega edukalt hakkama. Selle parim tõend on Eesti vastuvõtmine Euroopa Liitu juba 2004. aasta 1. mail.

Märkused

1 Algu RiTo-s nr 11.

2 Vt selles lõigus loetletud seadustest näiteks 1993. a kehtestatud riigieelarve seadust, valla- ja linnaeelarve seadust ning tulumaksuseadust, 1994. a algul avaldatud maksukorralduse seadust ja 1994. a kohalike maksude seadust. Kõik artiklis siin ja edaspidi käsitletud Riigikogu kehtestatud aktid on kättesaadavad vastuvõtmis- või avaldamisaegse aasta Riigi Teatajast, sealjuures Riigikogu riigisisised aktid 1993. a kevadest alates Riigi Teataja I osast, välislepingud II osast.

3 RT I 1998, 108/109, 1782.